

mahdollisuuden seurata tutkijan päättelyketjuja.

Tulokset kootaan yhteen laajahkossa ja seikkaperäisessä loppupohdinnassa. Varsin yleistä näyttää olleen, että nuoret ymmärsivät historian laaja-alaisemmin kuin pelkästään historiatietona, myös maailmankuvan elementtinä. Historiaa ei yksituumaisesti enää mielletty suoraviivaiseksi edistyskertomukseksi, vaan monet näkivät kehityksen syklistenä tai sattumanvaraisena. Suomen historia taas nähtiin varsin yleisesti selviämistarinan tai edistyskertomuksena. Kiintoisa tulos mielestäni on esimerkiksi se, että suuret kertomukset kyseenalaistettiin sitä selvemmin, mitä lähemmäs nykyaikaa tarkastelussa tultiin. Loppupohdinnassa päädytään myös tarkastelemaan kansalaisvaikuttamista ja demokratiaa.

Marko van den Bergin väitöskirjan aihe on tärkeä ja ajankohtainen. Se liittyy kiinteästi teoreettiseen keskusteluun historian läsnäolosta ja merkityksestä nykypäivän maailmassa ja tuo historiallisen aspektin keskusteluun globalisaatiosta ja ihmisen vaikutusmahdollisuuksista. Se on myös tervetullut lisä maassamme vielä kapeaan empiiriseen historiatietoisuuden tutkimukseen.

Arja Virta toimii historian ja yhteiskuntaopin didaktiikan professorina Turun yliopiston Turun opettajankoulutuslaitoksella.

Feminististä etnografiaa ja sensitiivistä toisin tekemistä

Mari Käyhkö

Lappalainen, Sirpa, Hynninen, Pirkko, Kankkunen, Tarja, Lahelma, Elina & Tolonen, Tarja (toim.) 2007. Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino. 283 s.

Etnografia on laaja, monin eri tavoin ymmärretty ja sovellettu tutkimuksellinen lähestymistapa, jolla haetaan kokonaisvaltaista näkökulmaa inhimilliseen elämään. Tarkasteltavassa artikkeliantologiassa etnografiaa lähestytään nimenomaan metodologiana, vahvasti feministisellä ja kriittisellä otteella. Teoksessa käytetäänkin runsaasti määritettä feministinen etnografia. Etnografiaa lähestytään monitieteisesti: kirjoittajakunta koostuu sosiologeista, kasvatustieteilijöistä ja taidekasvattajista. Kuten jo kirjan alaotsikko osin paljastaa, kirjoittajia yhdistävät kiinnostus kasvatuksen, koulutuksen ja sukupuolen tutkimukseen sekä vahva omakohtainen kokemus etnografisen tutkimuksen tekemisestä nimenomaan institutionaalisen kasvatuksen, lähinnä peruskoulun ja päiväkodin, konteksteissa. Kasvatusinstituutioiden kohdistuvan kriittisen, feministisen etnografian yhtenä keskeisenä tavoitteena on paljastaa ja analysoida niitä prosesseja, joissa tuotetaan ja ylläpidetään erilaisia eroja – tässä erityisesti sukupuolieroa – ja valtasuhteita.

Artikkelikokoelma rakentuu johdannosta sekä kymmenestä neljän osion alle jäsenyvästä artikkelista. Teoksen rakenne mukailee kevyen kronologisesti etnografisen tutkimuksen etenemistä, vaikkakin etnografiselle tutkimukselle ovat nimenomaan ominaisia tutkimus-

prosessin kokonaisvaltaisuus, vaiheiden limittäisyys sekä osin myös nurinkurisuus.

Sirpa Lappalainen avaa teoksen johdantoluvulla *Mikä ihmeen etnografia*, jossa hän määrittelee eri tapoja rajata etnografia, erittelee etnografisen tutkimuksen ominaispiirteitä – sitä, mikä tekee tutkimuksesta etnografisen – sekä tarkentaa, kuinka kirjan kirjoittajat lähestyvät etnografista tutkimusta. Kirjoittajat korostavat näkevänsä etnografian nimenomaan tutkimusprosessia jäsentävänä teoriana – metodologiana. Beverley Skeggsin (1997, 23) ajatukseen nojaten kirjoittajat korostavat, että ”etnografia on metodologia, jossa tutkija tekee näkyväksi käsitteellistyksensä sekä lähestymistapansa suhteessa valtakysymyksiin, etiikkaan ja tutkijan vastuuseen”. Tämä periaate piirtyykin vahvana läpi teoksen.

Teoksen varsinainen ensimmäinen osio *Kasvatus ja koulutus etnografisen tutkimuksen kenttänä* koostuu yhdestä (niin etnografista koulututkimusta kuin antologian artikkeleita) taustoittavasta artikkelista, jossa Elina Lahelma ja Tuula Gordon erittelevät suomalaisen kouluetnografian kehityskulkua sekä tähän vaikuttaneita kansainvälisiä virtauksia ja perinteitä (erityisesti isobritannialaisia ja yhdysvaltalaisia). Avausartikkelissa eritellään lisäksi muun muassa suomalaisen kouluetnografian ominaispiirteitä. Artikkelin on paikkansa ansainnut, hyödyllinen ja tiivis kokonaisjäsenitys tutkimuskentästä kirjan alkuun erityisesti niille, joilla ei ole aiempaa tietämystä kouluinstituutioon paikantuvan etnografisen tutkimuksen kentästä.

Kirjan toinen osio *Kenttä ja aineistot* koostuu neljästä artikkelista. Näistä ensimmäisessä (*Koulun arkea tutkimassa* [1]) pureudutaan yhtäältä kokemuksiin kollektiivisesta etnografiasta – mitä on tehdä etnografiaa ryhmänä – sekä toisaalta raotetaan tutkijoiden kokemuksia ja pohdintoja kentälle valmistautumisesta, kentällä olosta ja analyysin tekemisestä, myös ryhmänä. Kiinnostavana detaljina voi mainita ryhmän työskentelytapoihin kuuluvan ”fun-metodologian”: kuinka voimia vievään työskentelyyn voi yrittää eri tavoin liittää myös naurun, nautinnon ja ilon. Tämä voisi toimia ohjenuorana yhtä lailla tutkimusta yksin tekeville. Osion toisessa artikkelissa Sirpa Lappalainen tarkastelee tutkijan arkea päiväkotimaailmassa ja tarkemmin sitä, miten kentän toimijat (lapset ja henkilökunta) paikantavat tutkijaa, millaisia odotuksia tutkijaan kohdistetaan sekä sitä, kuinka tutkija itse hakee omaa paikkaansa. Artikkelia oli ilo lukea, sillä siitä kuvastuu kauttaaltaan tutkijan hienovarainen pohdinta, joka yhdistyy oivaltaviin ilmauksiin. Osion kolmannessa artikkelissa *Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot* Tarja Tolonen ja Tarja Palmu pohtivat etnografisen haastattelun erityispiirteitä ja ehtoja: mitä erityistä etnografinen kenttätyö tuo haastatteluun ja haastattelu kenttätyöskentelyyn sekä sitä, millaisia positioita ja (valta)suhteita on havaittavissa tutkijan ja haastateltavien välisessä suhteessa. Artikkelista jäi mieleen tärkeänä muistutuksena se, kuinka haastatteluun osallistumisella sinällään voi olla haastateltaville hyvin moninaisia (positiivisia) sosiaalisia vaikutuksia, varsinaisesta tutkimuksesta riippumatta. Osion viimeisessä artikkelissa Sirpa Lappalainen jatkaa vielä pohtimalla etnografista havainnointia, kenttämuistiinpanojen tekemistä sekä sitä, kuinka nämä kääntyvät analyysin kautta etnografiseksi kirjoittamiseksi. Artikkelissa on mielenkiintoinen lopputoteamus siitä, kuinka: ”kirjoittaessaan tutkimuskohteestaan paljon, nopeasti ja suodattamatta tutkija tulee samalla väistämättä paljastaneeksi paljon itsestään – ehkä enemmän kuin haluaisi” (s. 133).

Osiossa kolme, nimeltään *Analyysi: lukutapoja ja esityksiä*, siirrytään pohtimaan analyysin ja kirjoittamisen kysymyksiä. Osion aloittaa Tarja Palmun artikkeli *Kenttä, kirjoittaminen ja analyysi – yhteenkietoutumia*, jossa kantavana ideana on raottaa etnografisen tutkimuksen tutkimusvaiheita aina kentälle pääsystä tutkimustekstin kirjoittamiseen asti vahvasti omien kokemusten välityksellä. Artikkelista kuvastuvat oivasti etnografisen tutkimusprosessin syklisyys sekä vaiheitten limittäisyys. Reetta Mietola jatkaa artikkelilla *Etnogra-*

fisesta haastattelusta etnografiseen analyysiin, jossa keskitytään tarkastelemaan tuotetun haastatteluaineiston luku- ja analyysitapoja sekä hiukan Tolosen ja Palmun artikkelin tapaan etnografisen haastatteluaineiston erityisyyttä ja sitä, miten etnografia on läsnä, ei vain haastattelussa, vaan myös analyysissa. Osion päättävässä artikkelissa *Monimediaisuuden äärellä* Tarja Kankkunen puolestaan pohtii uusia näkökulmia avaten monimediaisuuden mahdollisuuksia etnografisessa tutkimuksessa viitaten niin aineistonkeruuseen, analyysiin kuin esittämisen tapoihin (esim. tutkimus CD-ROMin muodossa).

Teoksen viimeinen osio *Tietäminen ja kirjoittaminen* puhutteli itseäni eniten. Siinä pohditaan etnografista tietoa, tietämistä ja tietäjäyyttä. Näitä teemoja jäsennetään Katariina Hakalan ja Pirkko Hynnisen artikkelissa *Etnografisesta tietämisestä*. Hakala ja Hynninen toteavat, että heidän pohdintansa on rakentunut feministisen etnografisen tutkimisen ja nais-tutkimuksen opettamisen lomassa ja puristuksessa. Tämä näkyy konkreettisesti artikkelissa, jossa edellä mainittuja tietoon ja tietämiseen liittyviä kysymyksiä tarkastellaan haastavasti ja mielenkiintoisesti sekä tutkimisen että opettamisen konteksteissa. Artikkelisi sisältää moniulotteista tarkastelua, ja siihen kannattaa perehtyä, mikäli on kiinnostunut valtasuhteiden analyysistä tiedon rakentumisessa (esim. kenelle tietäjän paikka on avoinna), valtahierarkioiden purkamisesta tai toisin tutkimisen/opettamisen ajatuksista. Artikkelissa kannustetaan ”varmuuksien” ja ”totuuksien” purkamiseen niin tutkimuksessa kuin opetuksessakin (varma tieto ja paremmin tietäminen vs. epärointi ja ”eksyminen tietoon ja tietämiseen”). Artikkelisi on herättelevä ja kyseenalaistava, mutta myös rohkaiseva ja innostava. Artikkelikokoelman päättää toinen artikkeli, jossa riittää ideoita ja ajatuksia useaan lukukertaan. Ulla-Maija Salon artikkelissa *Etnografisen kirjoittaminen* pohditaan kirjoittamisen tyylejä, vaihtoehtoisia kirjoittamisen käytäntöjä sekä tutkijan ”omaa ääntä”: esim. miten asettaa itsensä tekstiin niin, että on aktiivinen puhuja, mutta ei häiritse liikaa läsnäolollaan. Uutta oli termi ”akateeminen kierrättäminen”, jolla viitataan saman tekstin muokkaamiseen eri tarkoituksiin (kuten tutkimusjulkaisuksi ja populaariksi jutuksi), mikä voi samalla harjaannuttaa erilaisten tyylien hallintaa.

Kokoelman artikkeleille on yhteistä kriittinen, reflektiivinen ote: tutkijan paikantuneisuuden, valtasuhteiden, tunteiden sekä tutkijan ruumiillisuuden pohtiminen – inhimillisuus ja henkilökohtaisuus. Yksi keskeinen artikkelikokoelman vahvuus on tekstin lävitse välittyvä omakohtainen, tekemällä hankittu kokemuksellinen tieto, jonka välittäminen lukijoille mainitaankin yhtenä kirjan syntyprosessin ituna. Teksti on monitasoista. Tarkastelu ei pysähdy kirjoittajien omiin yksittäisiin tutkimuksiin tai tutkimusprosesseihin, vaan niitä käytetään hedelmällisinä esimerkkeinä osana yleisempää metodologista pohdintaa. Artikkeleilla on annettavaa myös niille, jotka eivät tee etnografista tutkimusta, mutta ovat kiinnostuneita esimerkiksi feministisestä metodologiasta ja epistemologiasta, koulututkimuksesta tai toisin tietämisen/ajattelemisen/kirjoittamisen ehdoista ja tavoista. Teksti haastaa ajattelemaan. Kirjaa lukiessaan huomasi myös omien, jo vuosien takaisten kokemusten etnografian tekemisestä heränneen kouriintuntuvasti eloon.

Teosta on miellyttävä lukea. Aineistokuvaukset ovat herkullisia ja käytetty kieli elävää, paikoin jopa kaunista. Artikkeleista rakentuu oiva kokonaisuus, jota voi lukea ja hyödyntää tarpeen mukaan myös paloina, esimerkiksi opetusikäytössä virikkeenä keskusteluille. Vaikka kyse ei ole metodioppaasta, kirjasta saa myös konkreettisia neuvoja ja vinkkejä etnografisen tutkimuksen tekemiseen. Teos sisältää runsaasti kirjallisuusvihjeitä niin tehdyistä etnografisista tutkimuksista kuin metodologisista pohdintoista.

Kaiken kaikkiaan kirja pitää takakannessa esitetyn lupauksensa: teos istuu etnografisesta tutkimuksesta kiinnostuneiden tutkijoiden ja opiskelijoiden käsiin. Erityisen hyvin se so-

pii osaksi yhteiskuntatieteiden, kasvatustieteen, kulttuurintutkimuksen, taidekasvatuksen ja naistutkimuksen opintoja. Toivon, että kirjoittajien ajatuksiin tutustuisivat vilpittömästi myös ne, jotka tavallisesti pyrkivät haastamaan feministisen ja etnografisen tiedon, ja joille feministisesti orientoituneet etnografit ovat velvollisia perustelevaan etnografisen tutkimuksensa ”tieteellisyyttä”.

Viitteet

[1] Artikkelin kirjoittajina Tuula Gordon, Pirkko Hynninen, Elina Lahelma, Tuija Metso, Tarja Palmu ja Tarja Tolonen.

Kirjallisuus

Skeggs, Beverley 1997. *Formations of Class and Gender. Becoming Respectable*. London: Sage.

YTT Mari Käyhkö työskentelee yliassistenttina (mvs.) sosiologian ja yhteiskuntapolitiikan oppiaineryhmässä Joensuun yliopistossa.

Hiljaisen sukupolven sosiaalinen tilaus

Päivi Laalo

Näre, Sari (toim.) 2007. Haavoitettu lapsuus. Osa 1/4 suurteossarjasta Sodassa koettua. Weilin + Göös. Helsinki. 256 s.

Sari Näreen toimittama *Haavoitettu lapsuus* on ensimmäinen osa neljän teoksen tietokirjasarjasta. Kirjoittajina ovat teoksen päätoimittaja Sari Näreen lisäksi Jenni Kirves, Tuomas Tepora, Atte Oksanen ja Ville Kivimäki. Runsaan kuvituksen on koonnut ja toimittanut Kalevi Keskinen. Sarjasta on ilmestynyt tänä keväänä myös osa 2 *Uhrattu nuoruus*. Julkaistaviksi ovat tulossa osa 3 *Arkea sodan varjossa* (syksy 2008) ja osa 4 *Yhdessä eteenpäin* (kevät 2009).

Teossarjalle on sosiaalinen tilaus. Sota-ajan lapsuuden vaietut kipeät tunnot vaativat esille tuloa. Lisäksi monella henkilökohtainen prosessi on saattanut viedä vuosikymmeniä ennen kuin on ollut vahvuutta tuoda mahdollisesti traumatisoivia tapahtumia takaisin aktiiviseen muistiin, saatikka julkisuuteen. Kiinnostus sotahistoriaan on lisääntynyt sikäli kuin voi päätellä esimerkiksi Lotta-museon nousseista kävijämääristä (ks. Evakkolapset.fi). Meillä olevasta ilmiöstä voidaan käyttää termiä ”sotanostalgia” (Lähtenmäki 2007, 58–59). Yliopistokirjaston tiedonhakuohjelma puolestaan antaa hakusanalla ”sota-aika” näkyviin kymmeniä 2000-luvun puolella painettuja omakustanne- ja pienkustantamojulkaisuja, sotavuosien henkilökohtaisia tilityksiä. Teoksia on myös tunnetummilta kustantajilta; näistä monessa käsitellään kotirintaman toimintaa eli naisten ja lasten asemaa sodan olosuhteissa. Yksi merkki nostalgista on myös Suomen sisällissodan 1918 tutkiminen ja mieleen palauttaminen.